

Oriol Quintana

LA MANDRA

COL·LECCIÓ ASSAIG
SÈRIE PECATS CAPITALS

Oriol QUINTANA, *La mandra.*

Marina PORRAS, *L'enveja.*

Oriol PONSATÍ-MURLÀ, *Lavarícia.*

Adrià PUJOL CRUELLS, *La gola.*

Anna PUNSODA, *La luxúria.*

Jordi GRAUPERA, *La supèrbia.*

Raül GARRIGASAIT, *La ira.*

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL Plaça del Nord, 4 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat		
Col·lecció	ASSAIG, 55		
Primera edició	OCTUBRE DEL 2019		
Direcció editorial	IGNASI MORETA		
Producció gràfica	ELISENDA SEVILLA I ALTÉS		
Imatge de la coberta	Caplletra procedent de Giulio Roscio, <i>Icones operum misericordiae</i> , Bartholomæi Grassii, Roma, 1586		
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, S.A.		
© 2019	ORIOL QUINTANA RUBIO pel text		
© 2019	FRAGMENTA EDITORIAL, S.L. U. per aquesta edició		
Dipòsit legal	B. 24.053-2019 ISBN 978-84-17796-13-6		
 Generalitat de Catalunya Departament de Cultura	Amb el suport del Departament de Cultura		
	RESERVATS TOTS ELS DRETS		
		I La mandra a Occident	7
		II Reivindicacions compensatòries de la contemplació... i de la mandra	15
		III Però, ¿i si l'home ja estigués bé com està?	19
		IV Antropologia de la mandra	25
		V Mandra i dolor	31
		VI L'accídia	35
		VII La procrastinació	43
		VIII Mandra i obligacions	51
		IX Mandra i condició mitjana	57
		<i>Referències bibliogràfiques</i>	65

I

LA MANDRA A OCCIDENT

¿FINS A QUIN PUNT la mandra és una característica essencial de l'home? Si la mandra i la resta de vicis són indesitjables, tal com solem creure, és que l'home té una naturalesa autèntica que aquests vicis oculten i adulteren. Si els vicis són dolents —i ho són per definició— és que l'home és una cosa així com un ésser necessitat de redempció o, com a mínim, de millora. L'home seria una cosa així com un sant fracassat: cridat a la perfecció, ensopega un cop i un altre amb les mateixes pedres.

Tal concepció va néixer en el marc de l'antropologia cristiana. Segons aquesta, l'home era un ésser caigut. Inicialment vivia en una santedat permanent. Aleshores no hi havia peresa, ni luxúria, ni gola, ni res de tot això. Abans del pecat original, l'home vivia en l'àmbit diví, al paradís,

al costat del Déu, sota la seva ala protectora. En el moment en què va aspirar a alguna cosa diferent que viure al costat de Déu, va arribar el mal, la imperfecció, el sofriment i tots els defectes corrents de l'existència humana. Segons aquesta concepció de l'home, doncs, tots els defectes de l'existència eren indesitjables, i calia rebutjar-los, perquè ens privaven de quelcom millor —el paradís, la santedat. Justament la santedat, la comunió amb Déu, era la veritable vocació humana. I per això, luxúria, gola, peresa, ira i tots els altres pecats capitals havien de ser superats o, com a mínim, modulats per la gràcia, per la força divina que els contrarestava.

L'Església proveïa del material necessari per passar per aquesta vida de la manera més digna possible, fins la restauració de la situació preadàmica. Al segle XIX, el pare Claret, per exemple, va escriure un llibre el títol del qual resumia a la perfecció aquesta idea: *Camí dret i segur per arribar al Cel*. La vida humana en el món només era un estat transitori. En això consistia la vida humana segons el cristianisme: en una preparació per assolir l'autèntica vocació i naturalesa després de la mort. No es podia esperar res de significatiu

en el temps de la vida, la vida (cristiana) consistia a preparar-se per la mort.

Va ser el cristianisme tradicional el primer encarregat de perseguir la mandra. Un no podia estar dormint i tenir la casa tota desendreçada, no fos cas que l'amo tornés de manera inesperada, no fos cas que la mort es presentés de sobte i un abandonés el món amb les coses a mig fer.

El cristianisme era pessimista respecte a la possibilitat de millorar l'home. L'humanisme, en canvi, és optimista. L'humanisme és utòpic i està molt diversificat en escoles, però fonamentalment diu que, amb pecat o sense pecat original (perquè també hi ha un humanisme cristià, que, de fet, ha substituït l'antic cristianisme gairebé completament), l'home és capaç de construir un món millor i de millorar-se a si mateix. En el text fundacional de l'humanisme (el *Discurs sobre la dignitat de l'home*, de Giovanni Pico della Mirandola) s'atribuïen a l'home qualitats gairebé divines i se l'instava a esforçar-se a ser com els àngels i no com les bèsties. Innombrables textos europeus posteriors copiaven el model, posant en mans de l'home la responsabilitat de millorar-se; en els primers textos de la nova era es comptava

amb l'ajut de Déu (com en els premoderns textos dels *Exercicis espirituals* de sant Ignasi), però a mesura que l'humanisme s'anava imposant, cada cop es confiava més en les possibilitats humanes: la confiança il·lustrada en la raó i en el progrés n'era, tal vegada, el millor exemple. L'era de l'humanisme, per tant, també representava una refutació, una condemna de la peresa. La defensa del progrés, armat amb la raó, la ciència (tal com es va posar de moda en el segle XIX) o a través del mer desenvolupament econòmic (les lleis del qual va estudiar tan destacadament Adam Smith a la *Indagació sobre la naturalesa i les causes de la riquesa de les nacions*), anava en contra del vici de la mandra. Hi havia tantes coses a fer! Fins i tot el protestantisme, que va néixer amb una visió molt negativa de les possibilitats humanes i rebutjant l'humanisme de la nova era, acabaria sucumbint a una filosofia productivista, contrària, per tant, a la mandra, tal com va explicar fa tant de temps Max Weber en el seu clàssic llibre sobre l'origen del capitalisme. És, en el fons, d'aquesta arrel centreeuropea que prové la noció que el treball ens fa lliures, i que, per tant, la peresa ens esclavitza.

I així, malgrat que l'humanisme anava substituint el cristianisme en tots els àmbits de la cultura, la mandra continuava proscria. El segle XX va veure néixer noves escoles de l'humanisme. El feixisme, el nazisme, el socialisme, eren tots crides a l'acció i a la construcció d'una societat nova. Marx es va fer famós per les seves diatribes contra les classes improductives i vampiritzadores, i ningú —llevat del seu mestre Hegel— no va fer mai una defensa tan aferrissada de la necessitat i la dignitat del treball. La mandra, per tant, impossibilitava l'actualització i l'expressió de la veritable naturalesa humana. Va ser a l'URSS on va néixer la que, tal vegada, sigui la refutació més rabiosa de la peresa. Ens referim, esclar, a l'estakhanovisme: alguns obrers de Stalin van decidir, pel seu compte, augmentar la producció per sobre del que el règim marcava. I no van ser aniquilats, sinó elogiats i posats com a exemple. Molt simptomàticament, els historiadors solen posar la ineficiència posterior i la manca d'estímuls —la mandra, en definitiva— com el que va fer caure en última instància aquell règim. És simptomàtic perquè, de fet, una cosa similar a l'estakhanovisme va inundar ideològicament aquella part d'Europa que va roman-

dre fidel a l'humanisme liberal i al capitalisme. L'eficiència, la recerca de la productivitat i la necessitat de competir demanaven que es proscrivís la mandra. I la idea que calia proscriure la mandra es va exportar amb un èxit insospitat a aquells països asiàtics als quals també es va traslladar el capitalisme acabada la Segona Guerra Mundial. El Japó i Corea del Sud són famosos pels seus índexs de productivitat —i també pels seus índexs d'incidència de suïcidis, de la síndrome d'estrès laboral i de mortaldat per excés de feina.

Ja ningú es retira d'un món embogit per la productivitat. Ja ningú se'n va a un monestir. Així que el fonament ha penetrat la proscripció de la peresa, malgrat que el cristianisme, el primer perseguidor, hagi estat substituït per l'humanisme. Certament, al monestir no s'hi anava a mandrejar: el lema benedictí *ora et labora* ho prohibia. Però la tasca principal al monestir era la vida contemplativa; fins i tot el treball estava tenyit de la improductivitat de la contemplació. També els antics grecs, aquells homes aristocràtics, consideraven l'ociositat i la vida contemplativa com la més elevada. La feina i l'activitat productiva era per als esclaus, els més desgraciats d'entre els homes. La

primera idea, segons la qual és millor viure al monestir, treballant poc i fent la més improductiva de les feines, que és resar, és rebutjada avui per la seva esterilitat, fins i tot física, i s'entenia millor en un paradigma d'espera de la fi dels temps que hem deixat fatalment enrere. La segona, la idea que és millor que treballin les dones i els esclaus, ens sembla, probablement amb raó, un model patriarcal i classista enterament rebutjable.

En definitiva: Occident ha rebutjat en teoria aquella idea inicial que deia que l'home ha de ser redimit dels seus pecats i vicis, entre els quals hi ha la peresa: l'humanisme no té una idea negativa de l'home. Però, sorprenentment, ha continuat actuant, a la pràctica, com si calgués redimir l'home, com si calgués superar i deixar enrere la seva condició defectuosa. A vegades ha presentat aquesta missió de redimir l'home disfressada sota una capa més amable, afirmant que ens cal desenvolupar totes les nostres potencialitats. Sigui com sigui, ha continuat perseguint la mandra.